

Tutkimus itämerensuomen pronomineista

MATTI LARJAVAARA *Itämerensuomen demonstratiivit I. Karjala, aunus, lyydi ja vepsä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 433. Mikkeli 1986. 352 s.

Itämerensuomalaisten kielten pronomineja on tutkittu suhteellisen vähän. Heikki Ojansuu julkaisi tutkimuksensa Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia v. 1922, Paul Alvre on laatinut muutamia tätä aihepiiriä käsitteleviä artikkeleita, ja joitakin muitakin aiheeseen liittyviä töitä on tehty. Voidaan kuitenkin yhtyä siihen Matti Larjavaaran toteamukseen, että näiden kysymysten ratkaisuksi on tähänastisesta kirjallisuudesta löydettävissä vain vihjeitä. Hän onkin joutunut liikuttelemaan uuden alueen raivauksessaan raskasta kalustoa. Primaareiksi katsomiaan tekstilähteitä hänellä on ollut lähes kymmenen tuhatta sivua. Keskeisiä aineistoja ovat olleet karjalan kielen sanakirjan kokoelmat Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa ja Pertti Virtarannan karjalan kieltä koskevat tutkimukset ja kielennäytteet.

Matti Larjavaaran väitöskirja on hänen v. 1984 tarkastetun lisensiaatintyönsä täydennetty versio. Tämän tutkimuksen kohteena ovat sellaiset sanat, jotka vastaavat suomen pronomineja *tämä*, *tu* ja *se*. Tarkasteltavat karjala, aunus, lyydi ja vepsä muodostavat varsin yhtenäisen kokonaisuuden, joskin näiden koilliskielten alue on laaja ja ryhmän päämurteitakin on alun toista kymmentä. Tutkittavaa aluetta voisi nimittää itämerensuomen pohjoisryhmän itähaaraksi tai tekijän tavoin pelkästään koillisryhmäksi, jota hän lyhyesti luonnehtii suomenkoskemattomaksi osaksi pohjoisryhmää. Juuri suomalaistumattomuus tekeekin koillisryhmästä myös suomen kannalta tärkeän tutkimuskohteen: näin voidaan päästä käsiksi alkuperäisiin itä- ja pohjoiskantasuomalaisiin aineksiin. Tietysti on muistettava selvä suomen vaikutus sanastoon etenkin vienassa.

Karjalaisesta emäkielestä viime vuosisatojen aikana saarekkeiksi eronneista murteista tutkija käyttää nimitystä *tytärkarjala*.

Larjavaara asettaa tutkimukselleen selvät vähimmäistavoitteet: hän pyrkii osoittamaan kaikki koillisryhmän demonstratiivilekseemit, niiden levikin, taivutuksen, semanttiset ja kronologiset suhteet, alkuperän ja venäjän vaikutuksen koillisryhmän kielten demonstratiivistoihin.

Tutkija muokkaa huomattavan laajan aineistonsa kiinteisiin teoriakehyksiin siten, että lähtökohtana ovat demonstratiivisuuden perusulottuvuudet deiksis ja anafora. Deiktisellä demonstratiivilla puhuja viittaa suoraan tarkoitteeseen, jonka on yleensä oltava havaittavissa, esim. *Tuossa noin on ruostetta*. Anaforisuudessa taas on kysymys yleensä sen muistamisesta, mitä on sanottu, esim. *Näin aamulla hirven tuolla rannassa. Sillä oli vasa mukanaan*. Kataforisuutta edustaa suomessa varsinkin demonstratiivi *tämä* viitatessaan vasta sanottavaan, esim. *Päätökseni on tämä: lähdän kotiin*. Edelleen on mahdollista osoittavien pronomien diaforinen (= samalla kertaa deiktinen ja anaforinen) käyttö. Lisäksi Larjavaaran deiktiseen systeemiin kuuluu monia muita termejä kuten KUULLIJAKYTKEINEN, OSANOTTAJAKYTKEINEN, PROKSIMAALI, MEDIAALI jne.

Väitöskirjassa valotetaan deiktisiä systeemejä myös japanin ja espanjan avulla, mutta koko tarkastelun varsinaisena lähtökohtana on suomen demonstratiivijärjestelmä. Tekijä lähtee periaatteessa siitä perinnäisestä käsityksestä, että suomen demonstratiiveja voidaan kuvata suhteellisin etäisyyspiirtein. Tällöin *tämä* viittaa läheisimpään, *tu* etäisempään ja *se* pronominilla on näitä heikompi demonstratiivinen merkitys. Tällainen Setälältä periytyvä käsitys ei ole enää yleisesti hyväksytty. B. A. Serebrennikovin ja G. M. Kertin toimittamassa suomen kieliopissa v. 1958 lienee ensiksi tuotu mukaan kuulija – puhuja -kenttä demonstratiivien tarkasteluun, kun siinä

on *se* kuvattu paitsi etäälle myös nimenomaan kuulijan lähelle viittaavaksi. Hyvin perusteluin on tältä pohjalta tarkastellut suomen demonstratiiveja Terho Itkonen (Vir. 1966 s. 421: laajemmin Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 12 / 1979 s. 113–127). Hänen mukaansa *tämä* viittaa puhujan, *se* kuulijan ja *tuo* molempien yhteiseen *havaintopiiriin*.

Larjavaara rakentaa oman suomen demonstratiivipronominien piirrejärjestelmänsä, joka on oikeastaan edellä selostettujen etäisyyspiiri- ja havaintopiiri-teorioiden yhdistelmä. Siinä ovat keskeisinä komponentteina puhujakeskeisyys ja lähiviitteisyys, ja näiden kahden piirteen avulla hänen onnistuu esittää kolmijäseninen systeemi vain kahden piirteen avulla japanin ja espanjan järjestelmän tavoin. Tällöin muodostuu ternari systeemi, jossa *tämä* on [+LÄHIVIITTEINEN, +PUHUKESKEINEN], *tuo* [–LÄHIVIITTEINEN, +PUHUKESKEINEN] ja *se* [–LÄHIVIITTEINEN, –PUHUKESKEINEN]. Hän huomauttaa, että piirteen PUHUKESKEINEN asemesta olisi joissain suhteissa parempi nimitys OSOITAVA. Tämä huomautus vihjaa edellisiä termejä selvemmin siihen, että tässä pohjimmaltaan on kyse puhujasta, kuulijasta ja heidän havaintopiiristään, joka jakautuu etäisyyskenttiin. Merkitsehän osoittaminen sitä, että joku havaitsee osoitettavan, ja onhan [–PUHUKESKEINEN] asiallisesti sama kuin [+KUULIJAKESKEINEN]. Termilään KESKEINEN Larjavaara näyttää tähdentävän puhujan ja kuulijan havaitsemisrajojen liukuvuutta, ja hän selittää käsityksensä näin: Suomen deiktinen *tämä* viittaa puhekumppanien yhteiseen tai vain puhujan lähipiiriin, *tuo* puhujakeskeisesti lähipiiriä etäämmäksi ja usein myös kuulijan lähipiiriin. *Se* puolestaan viittaa ei-puhujakeskeisesti yhtäältä kuulijan yksityiseen lähipiiriin ja toisaalta kuulijan huomion kohteisiin, elleivät ne sijoitu puhujan lähimpään piiriin.

Tämä piirrejärjestelmä toimii hyvin pronominien semanttisten kenttien erittelystä, ja se on selvästi eksaktimpi kuin

pelkkiin etäisyysoppositioihin perustuva jaottelu. Larjavaara kiinnittää aiheellisesti huomiota siihen, että *tämän* ja *tuon* välisessä etäisyysoppositiossa on ratkaisevaa suhteellinen eikä absoluuttinen etäisyys. Valintaan voi vaikuttaa referentin kokokin: puhuja voi käyttää kilometrin päässä olevasta korkeasta vuoresta *tämä*-pronominia samaan tapaan kuin viiden metrin päässä olevasta rakennuksesta ja vastaavasti *tuo*-deiksistä erikoisista kohteista etäisyyden huomioon ottaen.

Teoreettisen analyysin jälkeen Larjavaara esittää katsauksen kantasuomen ja etäsukukielten demonstratiiveihin ja toteaa, että kantasuomesta periytyviä demonstratiivilähtöisiä pronominivartaloita on nykyisissä ims. kielissä seitsemää eri lähtöä: **e*, **jo*, **o*, **tä*, **ta*, **to* ja **se*, ja lisäksi tulevat lukuun *n*-monikot. Hän päätyy siihen käsitykseen, että varhaiskantasuomen demonstratiivipronoministo oli kolmijäseninen (**tä*, **tō*, **se*) ja semanttisesti lähellä nykysuomen *tämä* – *tuo* – *se* -systeemiä. Kantasuomeen tuli lisäksi **tā*, jota Larjavaara pitää balttilaisperäisenä.

Koillisryhmän kielten ja murteiden demonstratiivit ja demonstratiivilähtöiset konjunktiot tekijä esittelee historiallisesti kommentoiden. Kunkin pääryhmän pronominin eri taivutus- ja muotoesiintymien poimiminen teksteistä ja lipustoista on ollut ilmeisen työläs tehtävä. Johdoksia on runsaasti, esim. *tä(mä)*- ja *nä*-kantaisia viitisenkymmentä ja *se*-kantaisia vieläkin enemmän. Lekseemien pääryhmitys on etymologinen: ensin *tä-mä*-, *tuo*-, *taa*- ja *se*-sanueet ja sitten uudet demonstratiivit.

Larjavaara valaisee demonstratiivilekseemien ja -muotojen levikkiä ja kielittäistä jakaumaa havainnollisin kartta-piirroksin. *Tämä* on perusdemonstratiiveja kaikkialla muualla paitsi vepsässä, jossa on vain joitakin *tä*-kantaisia adverbereja. *taa* esiintyy kaikkialla koillisryhmässä mutta on *tuo*:hon verrattuna sekundaari vienassa ja osassa eteläkarjalaa; vepsässäkin ovat *taa*-demonstratiiv-

vista jäänteinä *tantoi* ja *tanoin* 'taannoin'. *Tuo* taas on pronominin tuntematon lyydissä ja on *taa*:ta harvinaisempi aunuksessa, tytärkarjalassa ja osassa eteläkarjalaa; vepsässä siitä on muistona *tombai* 'taannoin'.

Rudimentteja lukuun ottamatta vepsästä ovat hävinneet muut demonstratiivit paitsi *se*, ja lyydi ja aunus ovat säilyttäneet vanhan vepsäläisyyden paremmin kuin vepsä itse. Joskus on *tuo/taa* tyystin kadonnut muualtakin ja *tämä* on saanut sen tehtäviä siinä määrin kuin ven. *etot*-pronominilla on 'tuo'-tehtäviä. *Taa* siis dominoi idässä ja etelässä, *tuo* lännessä ja pohjoisessa. Levikkisuhteet viittaavat siihen, että vepsä olisi ollut alkuaan *taa*-valtainen kieli ja että vepsäpohjaiset lyydi, aunus ja ehkä eräät karjalan murteet olisivat saaneet *taa*-dominanssinsa suorana tai välillisenä vepsän perintönä. Deiktinen *se* ei ole kovin harvinainen missään koillisryhmän kielessä, joskin *nece* kilpailee sen kanssa etenkin vepsässä.

Laajan jakson on saanut osakseen demonstratiivien merkitysoppi. Käy ilmi, että pääosassa levintäaluettaan *tämä* on jokseenkin samanmerkityksinen kuin suomen *tämä*. Venäjä on kuitenkin voinut vaikuttaa sen ja muidenkin demonstratiivien käyttöön. Niinpä valdai- ja tihvinänkarjalassa, idiolekteittain tverin- ja karjalassa ja aunuksessa ja mahdollisesti lyydissäkin *tämä* on saanut 'tuo/se'-tehtäviä, Larjavaaran varmaankin oikeaan osuvan oletuksen mukaan venäjän vaikutuksesta, koska ven. *etot* on paitsi 'tämä' myös 'tuo, se'.

Venäjän vaikutus on tuntuissa myös useissa demonstratiivikantaisissa adverbeissa. Vepsän *sid* (< **sitä*) on saanut ven. *tut* 'tässä, täällä; tuossa, siinä' -sanan mallin mukaan oman 'siinä'-merkityksensä lisäksi 'tässä'-tehtävän, ja sitten varsinkin etelävepsässä merkityslainan vaikutuksesta jotkin muutkin *se*-kantaiset adverbit ovat alkaneet omaksua sellaisiakin 'tä'-tehtäviä, joilla ei ole suoraa vastinetta venäjässä. Niin ikään vepsässä on 'tässä', 'tästä' tms. -merkityksi-

siä *se*-kantaisia adverbeja, jotka nekin selittyvät ven. *tut*-sanan avulla. Myös muutamilla aunuksen ja lyydin *nece*-kantaisilla adverbeilla voi olla poikkeuksellisesti 'tä'-merkityksiä ven. *tut*-adverbin mukaan, ja silloin myös esim. lyyd. *necis* voi merkitä 'tässä, täällä'. Toisaalta *t'ialä*, *t'ässä* -tyyppiset adverbit ovat pronominin kehityksestä huolimatta säilyttäneet melko hyvin merkityksensä, sillä ven. *zdes* 'tässä, täällä' ja *tut* ovat selvästi oppositiossa *tam* 'tuolla, siellä' -adverbiin. Ven. *tut* on vaikuttanut myös aunuksen *nece*-johdosten merkityksiin.

Paitsi deiktinen myös anaforinen systeemi on koillisryhmässä voinut mukautua venäjän järjestelmään sekä *se* että *tämä* -pronomien osalta. Vepsän alkuaan kolmijäseninen deiktinen systeemi muuttui kaksijäseniseksi luultavasti siksi, että venäjässä oli kaksijäseninen *sej + tot*-systeemi. Joidenkin koillisryhmän murteiden jälkiasemaiset demonstratiiviattribuutitkin ovat venäjän mallien mukaisia; etenkin venäjän murteista ja vanhemmasta kirjakiielestä on esimerkkejä näistä malleista.

Koillisryhmän *tuo*- ja *taa*-demonstratiiveja käytetään lähes poikkeuksetta suomen *tuo*:n tapaan; nehan viittaavat havaintopiiriin etäkohteisiin. Deiktisesti havaintopiiriin ulkopuolelle osoittavat *tuo*- ja *taa*-ilmaukset ovat yleensä adverbeja. Myös koillisryhmän deiktisen *se*:n käyttö on yleensä samanlaista kuin suomessa: toisin kuin *se* se ei ole lähiviitteinen eikä puhujakeskeinen. Muutamisessa koillisryhmän murteissa *tuo/taa*-demonstratiivi on ilmeisesti venäjän vaikutuksesta menettänyt aluettaan *tämä*-pronominille; samalla myös deiktinen *se* on joutunut väistymään.

Koillisryhmän erikoisuus on *nece*, joka on nykyvepsässä (ainoa) 'tämä, tuo, se', lyydissä ja aunuksessa vain 'tuo, se' kuten Larjavaaran oletuksen mukaan aiemmin vepsässäkin ja sitä ennen ehkä vain 'tuo'. Juuri *nece* on syrjäyttänyt vepsästä *tämän*, jonka täydellinen semanttinen vastaavuus sillä on. Tekijä esittää hyvin vakuuttavasti vepsän pro-

nominijärjestelmän todennäköisen joskin hieman epäilyttävän monivaiheisen kehityksen; ensiksi *taa* väistyi, ehkä siksi, että kolmijäseninen demonstratiivisysteemi oli outo venäjälle. Sitten *nād*-partikkeli liittyi *se*-pronominiin 'tuo'-funktion korostamiseksi (siis eräänlaisena ven. *etot*-pronominin käänöslainana). Edelleen *necen* ja sen hyperonyymin *se:n* suhde muuttui päinvastaiseksi: *nece* yleistyi ja alkoi saada myös 'se'-tehtäviä, ja *se* puolestaan alkoi väistyä alkuperäiseen käyttöön. Juuri tällaisen *necen* näyttävät *aunus* ja *lyydi* lainanneen. Tämä lainaoleetus olisi tietysti tarpeeton, jos aunuksen *necen* voitaisiin osoittaa palautuvan siihen aikaan, kun osa vepsää karjalaistui aunukseksi. Aunuksen *necen* runsasjohdoksisuus oudoksuttaa, jos se on vasta myöhempää perua. On kuitenkin huomattava, että aunuksessa *tämä* on säilynyt ja *nece* on vain 'se'.

Matti Larjavaara on tehnyt demonstratiivipronominien semanttisen analyysin niin hyvin kuin tekstilähteiden perusteella on ollut mahdollista. Erittelyn luotettavuutta lisää vertailu muiden kielten, erityisesti suomen, vastaaviin sanoihin.

Larjavaara osoittaa onnistuneesti monet itämerensuomen demonstratiivisista pronomini johdoksista ja adverbeista venäläislähtöisiksi, usein käänöslainoiksi. Näissä selityksissä on paljon uutta ja mielenkiintoista.

Hyvin mielenkiintoinen on esimerkiksi se Larjavaaran selitys, että *nece* (veps. 'tämä, tuo, se', *lyyd.* ja *aun.* 'tuo, se'; oikeastaan siis »näet se») on venäjän *etot*-pronominin mallin mukaan muodostettu käänöslainana; vrt. että ven. *etot* < *e* 'kas, katso' + *tot* 'se'. Ven. *etot* on uudennos, kirjakieleen se ilmestyi ensi kertaa 1600-luvun jälkipuoliskolla (Vasmer: 1500-luvulla). Tätä näppärää selitystään Larjavaara perustelee monin tavoin, ja se näyttää periaatteessa uskottavalta. Kuitenkin olisi toivonut huomion kiinnittämistä vielä siihen, miten monia samantapaisia deiktisiä ilmauksia venäjässä on. *etot*-pronominissa on kyllä kantana indogermaaninen demonstratiiv-

partikkeli *e-*, mutta suuret sanakirjat kuten Pawlowsky (1911), Dal' (1912, 4. p.) ja Ožegov (1960) tuntevat vain hämmästyttävästi ilmaisevan interjektion *e* (Э!). Katsumiseen liittyviä merkitysyhteyksiä voidaan löytää eräistä muista sanoista, kansankielestä, kirkkoslaavista ja venäjän sukukielistä, ja juuri kansanmurteet ovat tietysti tässä tapauksessa tärkeitä. Vasmerin mukaan tunnetaan ensinnäkin pohjoisvenäjässä *eva*, *evona* jne., aunuksenvenäjässä *evoka* 'kas siinä; täällä', ja sen johdoksia ovat *evtot*, *eftot* 'tämä'. Jälkimmäinen osa liittyy osittain sanaan *vot* 'kas tässä, siinä'. Kansankielinen on myös *entot* 'tämä, tuo' (< **eno-tot*; vrt. aunuksenvenäjän *ena* 'kas siellä'). *estot* merkitsee 'tämä tässä'. Yksi venäjän viitetausadverbeista on myös etymologisesti persoonapronominiin *on* liittyvä *von* 'tuolla; noin'. Se voi murteissa kombinoidua *etot*-pronominin kanssa, ja tuloksena on demonstratiivi 'kas tämä', ja esimerkiksi pihkovanvenäjän *vonetta* on 'kas siellä' (Slovať russkih narodnyh govorov, osa 5 : 91; 1970).

Larjavaara hylkää *etot*-mallin vaikutuksen eteläkarjalan *seže*-pronominiin lähinnä kronologisista syistä mutta hyväksyy sen vepsän osalta. Voidaan myös kysyä, olisiko vatjankin *kase* muodostettu venäjän mallin mukaan. On kyllä totta, että vepsässä on runsaasti *to(t)* > *se*-käänöslainoja ja yleensäkin selvästi runsaammin venäjän vaikutusta kuin karjalassa, myös pronomini- ja sanastossa. Vepsä on ollut myös enemmän kosketuksissa venäjään. Välillisesti ven. demonstratiivi(e)n vaikutus tuntuu joka tapauksessa karjalassa asti, mikäli hyväksytään se Larjavaaran käsitys, että veps. *nece* on levinnyt keskilyydin kautta aunukseen ja ollut siellä monien aunukselle aivan tunnusomaisten *ne*-alkuisten demonstratiivien mallina.

Larjavaara osoittaa vakuuttavantuntuaisesti, että veps. *nakus* 'tässä, täällä; tuossa, tuolla' ja koko *naku*-sanueen *na*-on peräisin osin sanalainana ja osin käänöslainana venäjän murteista, jolloin ven. *vona gde* (sananomuk. 'kas mis-

sä') veps. > **vona kus* > *na kus* > *nakus* (sananmuk. 'kas missä'). Veps. *nakka* '(kas) tuolla' taas voi olla aivan puhdas laina < ven. *vonaka*; tämä originaali on todennäköisempi kuin väitöstilaisuudessa esille tullut mahdollinen *nákose* 'kat-sokaas', vaikka edellisessä tapauksessa olisikin jäänyt jäljelle painoton loppuosa (*vónaka* ~ *vónoka*).

Eteläkarjalan pronominia *seže* 'tuo, se' on pidetty redupliktiivisena (< *se* + *se*) aunuksen *sese*-pronominin tavoin. Larjavaara kuitenkin tähdentää sitä Genetzin havaintoa, että *se-* (tai *he-*) on *seže*-pronominissa vain interjektionaalinen, deiktisyyttä korostava partikkeli. Tällöin se on rakenteeltaan samanlainen kuin vatjan *kase* 'tämä' < *kas* + *se* ja vepsän *nece* < *nä(ge)d* + *se*. Kuten Larjavaara toteaa, erilainen muodoste on nähtävästi aunuksen *sežo* (< *se* + ven. enkliitti *žo*, kirjak. *že*), josta merkitsin v. 1984 Kotkatjärven murteesta mm. seuraavat esimerkit: *üksinäh elän, sežo perttiñ on hüvä kodin* 'yksinäni elän, se sama pirttinen on hyvä koti' (vrt. ven. *tot že* '(se) sama'); *muga sežo sanotah* 'niin myös sanotaan' (vrt. ven. *tože* 'myös'). Vepsän ja tihvinän *se*-enklitiin esikuvanakin näyttää olevan venäjän *to*. Myös vepsän adverbisysteemistä voidaan löytää ainakin vertauskohtia venäjästä, vrt. *muga* – *tak*, *ninga* – *etak*.

Joihinkin Matti Larjavaaran esittämiin väitteisiin ja toteamuksiin jää kai-paamaan lisäperusteluja. Väitöskirjassa on kiitettävällä tavalla selvitelty eri pronomien ja niiden johdosten alkuperää ja levikkiä. Se on kiinnostava teos myös kielikontaktien tutkimuksen kannalta. Siinä esitetään monia uusia ja rohkeita-kin mutta ilmeisen oikeita havaintoja. Voi yhtyä siihen tekijän oikeastaan paradoksaaliseen kuvaukseen, että juuri tietynlaisen käännös- ja rakennelainajärjestelmän avulla vepsä on puolustautunut valtakielen vuosituhantisessa paineessa.

Matti Larjavaaran tutkimus antaa luotettavan kuvan itämerensuomalaisten kielten koillisryhmän demonstratiivipro-

nomineista. Siinä selvitetään niiden alkuperä ja osoitetaan ensimmäistä kertaa, miten ne toimivat morfologisena ja semanttisena systeeminä.

SEPPO SUHONEN

Uralilaiset etymologiat tulevat

RÉDEI KÁROLY *Uralisches etymologisches Wörterbuch*. Unter Mitarbeit von Marianne Bakró-Nagy, Sándor Csúcs, István Erdélyi†, László Honti, Éva Korenchy†, Éva K. Sal und Edit Vértes. Lieferungen 1.–3: 1986. Lieferung 4: 1987. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Ajantasaista kokonaisuutena uralilaisten kielten sanastosta on maailman fenno-ugristien ja uralistien piirissä odotettu jo pitkään. Björn Collinderin sinänsä ansio-kas Fenno-Ugric Vocabulary, josta toinen, uudistettu painos otettiin kymmenisen vuotta sitten, ei ole pystynyt vastaamaan – lähinnä suppeutensa ja pelkistettyytensä takia – tutkijoiden tarpeisiin. On toki tiedettykin, mitä odottaa: Budapestissä on jo 20 vuoden ajan ollut valmisteilla uralilaisten kielten vertaileva sanakirja, ja ensimmäiset vihkot siitä ovat nyt tutkijoiden käytettävissä.

Sanakirja alkoi ilmestyä vuonna 1986, ja tähän mennessä on painosta tullut neljä vihkoa. Kaikki neljä kuuluvat teoksen ensimmäiseen nidokseen, joka valmistuttuaan tulee käsittämään uralilaisiksi ja suomalais-ugrilaisiksi katsotut etymologiat. Tässä osassa ollaankin jo melko pitkällä: neljännen vihkon lopussa päästään *ša*-alkuisiin sanoihin saakka, joten seuraava vihko lienee jo ensimmäisen nidoksen viimeinen. Sanakirjan toinen osa tulee sisältämään sellaiset etymologiat, joiden levikki ei ulotu toisaalta ugrilaisen ja toisaalta suomalais-permiläisen kieliryhmän ulkopuolelle. Kolmanteen osaan tulevat ensimmäiseen ja toiseen osaan kuuluvat sanahakemistot.